

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Pirkkalainen, Päivi

Title: Toimijat ja tunteet Oikeus elää -protestissa

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Vastapaino, tekijät

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Pirkkalainen, P. (2022). Toimijat ja tunteet Oikeus elää -protestissa. In P. Pirkkalainen, E. Lyytinen, & S. Pellander (Eds.), *Suomesta poistetut : näkökulmia karkotuksiin ja käännytyksiin* (pp. 321-340). Vastapaino.

Toimijat ja tunteet Oikeus elää -protestissa¹

Päivi Pirkkalainen

”Vaadimme oikeutta elää!” oli vuonna 2017 karkotusuhan² alla elävien turvapaikanhakijoiden järjestämän mielenilmauksen slogan. Keskellä Suomen kylmintä talvea, 10. helmikuuta, perustettu mielenilmaus sai alkunsa lukuisien vuodesta 2015 lähtien Suomen hallituksen ja viranomaisten ulkomaalaislakiin, turvapaikkapolitiikkaan ja prosesseihin tekemien kiristysten vuoksi. Kiristysten nähtiin systemaattisesti heikentävän turvapaikanhakijoiden asemaa. Mielenilmaus sai alkunsa konfliktimaihien tehtävien pakkopalautusten vastustamisesta ja vaati niiden lopettamista siihen saakka, kunnes virheelliset turvapaikkapäätökset on käsitelty uudelleen. Hieman myöhemmin mielenilmaus laajeni puolustamaan turvapaikanhakijoiden oikeuksia yleisemmin. Siinä vaadittiin turvapaikanhakijoiden oikeusturvan takaamista ja virheellisten turvapaikkapäätösten uudelleenkäsittelyä sekä vastustettiin ihmisten vastaanottokeskuksesta poistamista ilman, että heille on järjestetty majoitus ja välttämätön toimeentulo.³ Kyseinen mielenilmaus on Suomessa tähän saakka pitkäkestoisin turvapaikanhakijoiden julkinen mielenosoitus ja kautta aikojen toiseksi pisimpään kestänyt

- 1 Luku perustuu kirjoittajan englanninkieliseen artikkeliin Pirkkalainen, Päivi (2021) ‘We hugged each other during the cold nights’: the role of affect in an anti-deportation protest network in Finland. *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*. <https://doi.org/10.1080/14742837.2021.1989292>.
- 2 Käytän tekstissä karkotusta ja karkotusuhkaa tutkimuksellisinä yleistermeinä, vaikka hallinnollisesti osa turvapaikanhakijoista käännytetään. Karkotus kuvaa paremmin tutkimukseni turvapaikanhakijoiden tilannetta, sillä he ovat vuosia kestäneiden turvapaikkaprosessien aikana solmineet siteitä Suomeen ja osa heistä on saanut työluvan Suomeen.
- 3 Oikeus elää -mielenilmauksen flyer.

mielenilmaus kahdeksan kuukautta kestäneen Occupy Helsinki -mielenilmauksen jälkeen.⁴

Nicholas De Genova ja Nathalie Peutz⁵ ovat todenneet, että karkotus usein eristää sen kohteeksi joutuneita ihmisiä yhteiskunnasta ja jopa omista yhteisöistään. Aiempi tutkimus on havainnut, että karkotusuhan alla olevat ihmiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Ilman resursseja ja verkostoja he eivät tavallisesti pysty protestoimaan julkisesti.⁶ Kansallisvaltion näkökulmasta katsottuna turvapaikanhakijoita ei yleensä nähdä poliittisina toimijoina vaan ennen kaikkea vastaanottotoiminnan passiivisina kohteina.⁷ Vaikka turvapaikanhakijoilla ei ole virallisen oleskeluluvan tuomia poliittisia oikeuksia, kuten oikeutta äänestää, heillä on yleisiin ihmisoikeuksiin kuuluvien kokoontumis- ja sananvapauden turvin oikeus järjestää mielenilmauksia julkisella paikalla ilmoittamalla siitä etukäteen poliisille.

Yleisistä ihmisoikeuksista ja kokoontumisen vapaudesta huolimatta käännetyt- tai karkotuspäätöksen saaneiden asettuminen julkiseen tilaan on haasteellista. Epävarmaan asemaan liittyy pelkoa oman karkotuksen toteutumisesta ja poliisin suorittamasta kiinniottamisesta sekä toisaalta maahanmuuttoa vastustavien tahojen hyökkäyksistä. Karkotusuhan alla eläminen on tila, johon liittyy pelkoa, epävarmuutta ja epätoivoa. Useissa tapauksissa pitkään karkotusuhan alla eläminen tuottaa apaattisuutta, passiivisuutta ja epävarmuuden pitkittyessä myös erilaisia mielenterveysongelmia. Vuonna 2017 osa Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista kuitenkin onnistui astumaan ulos vastaanottokeskusten apaattisesta ja lamaannuttavasta ilmapiiristä julkiseen tilaan, huolimatta siitä, ettei heillä ollut oleskeluluvan tai kansallisuuden tuomaa suojaa.

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten karkotusuhan alla olevat turvapaikanhakijat onnistuivat tulemaan julkiseen tilaan tuomaan

4 Näre 2018.

5 De Genova & Peutz 2010.

6 Esim. Chimienti 2011.

7 Esim. Seppälä ym. 2020.

esiin uudessa maassa kohtaamiaan epäkohtia. Osoitan luvussa, että päästäkseen ulos karkotusuhan tuottamasta passiivisuudesta turvapaikanhakijat tarvitsivat sosiaalista ja emotionaalista tukea. Tunteet ja affektit eivät vain käynnistä protesteja, vaan ne kuuluvat kaikkeen poliittiseen toimintaan, vaikka tutkimuksen kohteena on useimmiten ollutkin niiden merkitys protesteissa eikä niinkään puoluepolitiikassa.⁸ Kansainvälisessä yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksissa tunteita on tarkasteltu runsaasti.⁹ Vähemmälle huomiolle on kuitenkin jäänyt tunteiden merkitys haavoittuvassa asemassa olevien ei-kansalaisten protesteissa, vaikka karkotusprotesteja on tutkittu ympäri maailmaa.¹⁰

Suomessa Oikeus elää -mielenilmausta etnografisesti tutkinut Lena Näre¹¹ huomasi tunteiden ja affektien tärkeän merkityksen mielenilmauksen perustana. Hän nimittää tätä protestin *affektii-viseksi infrastruktuuriksi*. Avaan tässä luvussa mielenilmauksen avaintoimijoiden haastattelujen kautta mielenilmauksen affektii-vista infrastruktuuria selvittämällä, mitä erilaisia tunteita protestointiin liittyi, miten tunteet ja affektit¹² vaikuttivat turvapaikanhakijoiden mobilisoitumiseen ja mistä suomalaisten tukijoukkojen tunnepitoinen osallistuminen kumpusi. Tarkastelen näitä kysymyksiä affektiteorian avulla yhdistämällä Sara Ahmedin¹³ ajatuksen tunteiden ja affektien kiertämisestä (*circulation of affect*) ja sen kautta syntyvästä lisäarvosta sekä Margaret Wetherellin¹⁴ affektii-visten käytänteiden (*affective practices*) käsitteen. Paikannan luvussa turvapaikanhakijoiden ja heidän tukijoidensa kohtaamisia ja niissä ilmeneviä tunteita ja affekteja aikajanalle ennen protestia,

8 Ost 2004.

9 Esim. Flam 2015; Gould 2009; Jasper 2018; Kleres & Wettergren 2017.

10 Esim. McGregor 2011; Patler & Gonzales 2015; Rosenberger & Winkler 2014; Rosenberger ym. 2018.

11 Näre 2018.

12 Affektit ymmärretään tässä luvussa ihmisten elämään vaikuttavina voimina tai energioina, jotka voivat esiintyä paitsi ruumiillisina tuntemuksina myös kognitiivisesti käsiteltyinä ja nimettyinä tunteina, ks. Wetherell 2012.

13 Ahmed 2004a; 2004b.

14 Wetherell 2012.

sen aikana ja sen jälkeen. Lisäksi analysoin, miten tunteet ja affektit kiertävät ja muuntuvat solidaarisuustoimijoiden ja turvapaikanhakijoiden välisissä kohtaamisissa sekä millaisia vaikutuksia niillä on protestiliikkeen syntyyn ja jatkuvuuteen.

Affektiteoria auttaa avaamaan protestiliikkeen syntyyn ja jatkuvuuteen vaikuttavia syitä huomioimalla affektien, tunteiden ja toiminnan yhteenkietoutumisen ja vastavuoroisuuden laajemmin kuin listaamalla yksittäisiä tunteita. Esitän tässä luvussa, että turvapaikanhakijoiden kokemat pelot ja toivottomuuden tunteet, jotka ilmenivät paikoin myös fyysisinä tuntemuksina, eivät missään vaiheessa täysin kadonneet. Niiden rinnalle nousi kuitenkin halu toimia koettuja vääryyksiä vastaan. Mielenilmauksen tueksi asettuneet toimijat puolestaan loivat toivoa turvapaikanhakijoiden muuten toivottomiksi kokemiin tilanteisiin. Motivaatio asettua turvapaikanhakijoiden tueksi ei kummunnut pelkästään empatiasta yksittäisten turvapaikanhakijoiden tilanteita kohtaan, vaan laajemmasta muuttuneesta affektiivisestä suhteesta omaan maahan: pettymyksestä ja luottamuksen rikkoontumisesta, kun ilmeni, ettei Suomi toteuta lupauksiaan olla ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa kunnioittava maa.¹⁵

Luku perustuu kymmeneen teemahaastatteluun Irakista ja Afganistanista tulleiden turvapaikanhakijoiden kanssa, jotka olivat keskeisiä toimijoita Oikeus elää -mielenilmauksessa, sekä yhteentoista teemahaastatteluun kymmenen mielenilmaukseen liittyneen solidaarisuustoimijan kanssa. Haastattelin kolmea aktivistia kaksi kertaa: ensimmäisessä haastattelussa teemat kietoutuivat aktivistin omaan toimintaan, ja toinen haastattelu sisälsi yleisempiä kysymyksiä turvapaikkapolitiikasta, ihmisoikeuksista ja karkotuksista. Nämä kolme aktivistia – yksi Suomen kansalainen, toinen Irakista kotoisin oleva ja kolmas Afganistanista tullut – toimivat siten niin kutsuttuina avaininformantteina, joiden kautta muut

¹⁵ Ks. myös Pirkkalainen, Näre & Lyytinen 2022.

haastateltavat löytyivät. Nauhoitin kaikki 21 haastattelua haastateltavien luvalla, ja myöhemmin yhteensä noin 30 tuntia haastattelunauhoja litteroitiin. Keräsin haastattelut joulukuun 2017 ja tammikuun 2019 välisenä aikana pääkaupunkiseudulla ja Jyväskylässä.

Haastatteluja kerätessä kiinnitin erityistä huomioita eettisiin kysymyksiin. Arkaluonteisessa aiheessa ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten haastatteluissa eettiset kysymykset ja luottamuksen rakentaminen tutkittavien ja tutkijan välillä nousevat erityisen tärkeiksi. Koko tutkimuksen ajan ohjenuorana ”älä tee harmia”-periaatteen lisäksi on ollut täydellisen anonymiteetin säilyttäminen ja haastateltavien haavoittuvan aseman suojaaminen. Kaikki haastattelulainauksien yhteydessä esiintyvät nimet ovat peitenimiä, jotta kenenkään haastateltavan henkilöllisyys ei paljastuisi. Näiden periaatteiden lisäksi tutkimusta ja sen tulosten esittämistä on ohjannut sensitiivisyys siitä, millaisia representatioita turvapaikanhakijoista ja pakolaisista rakennetaan.¹⁶

Analysoin haastattelut sijoittamalla turvapaikanhakijoiden ja solidaarisuustoimijoiden kohtaamisia ja tunteiden ilmaisuja ajanalle: ennen protestia, sen aikana ja sen jälkeen. Näin pystyin hahmottamaan kohtaamisia, jotka ovat olleet merkityksellisiä protestin syntymiselle ja jatkumiselle, sekä näihin kohtaamisiin liittyvää toiminnan affektiivisuutta. Analysoin affektiivisuutta kiinnittämällä huomiota niihin merkityksiin, joita haastateltavat antavat kuvaillessaan kohtaamisia, sekä erittelemällä tunteita, joita haastateltavat nimeävät. Analyysissäni kiinnitin huomioita haastatteluissa myös epäsuorasti ilmi tuleviin tunteisiin ja affekteihin, esimerkiksi tunnepitoisiin ilmaisuihin, kuten ”viimeinkin” ja ”elämäni vaikeinta aikaa”, sekä kirosanoihin. Litteroitujen haastattelujen lukemisen lisäksi kuuntelin haastatteluja ja huomioin niistä intonaatioita, puheen rytmiä ja äänenpainoja, joista ilmeni erilaisia, ei suoraan nimettyjä tunteita.¹⁷

¹⁶ Sigona 2014.

¹⁷ Kleres 2010, 195.

Aika ennen mielenilmausta

Vuonna 2015 Suomeen saapui 32 476 turvapaikanhakijaa, pääosin Irakista ja Afganistanista. Valtion virallisen vastaanotto toiminnan kapasiteetin riittämättömyys ja uusien tulijoiden suuri määrä motivoivat suomalaisia vapaaehtoisia organisoitumaan vastaanotto toimintaan. Vapaaehtoistoiminnan kautta syntyi kohtaamisia, jotka vielä vuonna 2015 olivat täynnä toivoa tulevasta. Suomalaiset vapaaehtoiset toimivat uskoen siihen, että valtio on kykeneväinen hoitamaan pakolaisten vastaanoton ja turvapaikkaprosessit oikeudenmukaisesti. Toiveet alkoivat kuitenkin hiipua, kun negatiivisia turvapaikkapäätöksiä alkoi tulla enenevässä määrin.

Turvapaikanhakijat alkoivat jakaa Maahanmuuttovirastolta ja eri oikeusasteista saamia päätöspapereita ja kokemuksiaan turvapaikkaprosesseista erilaisten sosiaalisen median sovellusten kautta. Näin tieto vaihtui syrjäisimpienkin vastaanottokeskusten asukkaiden kanssa. Verkostot laajenivat pian suomalaisiin, usein alun perin pakolaisten vastaanotto toimintaan organisoituneisiin vapaaehtoisiin. Näiden – muutoin salassa pidettävien päätösten – näkeminen, avasi haastattelemini vapaaehtoisten silmät epäoikeudenmukaisille ja jopa virheellisille päätöksille. He alkoivat asettua tukijoukoiksi turvapaikanhakijoille ottamalla yksittäisiä virheellisiksi nähtyjä turvapaikkapäätöksiä käsittelyyn hankkimalla turvapaikanhakijoille muun muassa oikeusapua valituksiin. Avustaminen turvapaikkaprosesseissa on esimerkki affektiivisesta käytänteestä eli toiminnasta, joka syntyi suomalaisten keskuudessa tunteellisista reaktioista heidän kohdatessa epäoikeudenmukaisuutta ja joka edelleen vaikutti turvapaikanhakijoiden tunteisiin luomalla heille toivoa muuten toivottomalta tuntuvassa tilanteessa.

Tukijoiden työ yksittäisten turvapaikkapäätösten parissa keriytti kokemuksia kohdatuista epäoikeudenmukaisuuksista ja sai monet huomaamaan vuonna 2015 keskustan, kokoomuksen ja perussuomalaisten muodostaman hallituksen turvapaikkapoliti-

kan ja ulkomaalaislakien kiristysten karut inhimilliset seuraukset. Tämä aiheutti ”moraalishokkeja” eli tyrmistystä odottamattomien tapahtumien seurauksena, mikä saa ihmiset aloittamaan poliittisen toiminnan.¹⁸ Jotkut haastateltavista, kuten Saara, kuvasivat tunteneensa jopa raivoa valtion turvapaikkapolitiikkaa kohtaan.¹⁹ Hän kuvaa oman aktivisminsa alkuaikoja seuraavasti:

Me tutustuttiin niihin ihmisiin ja heistä tuli ystäviä. Mitä et tekisi ystäväsi eteen, siitä se lähti sellaiselle kelalle, että sitä ei voi jättää kesken. Sitten tuli vaalit ja tuli nämä ensimmäiset lakimuutokset ja kiristykset, oikeusturvakeinojen kiristäminen ja sitten oikeusapu-uudistus. Kaikki nämä, jotka kohdistuivat suoraan näihin kaikkiin haavoittuvaisimmassa asemassa oleviin turvapaikkahakijoihin. Se herätti semmoisen raivon, että ei helvetti sentään, että ette te voi näin tehdä, että tämä on ihan mahdotonta.

Apu turvapaikkaprosesseissa ja käännytysten vastustamisessa alkoi muotoutua vallitsevaa maahanmuuttopolitiikkaa haastavaksi solidaarisuustoiminnaksi. Solidaarisuustoimijat ja turvapaikanhakijat kävivät läpi erilaisia tunteita. Kuten Saara edellä olevassa lainauksessa kuvaa, turvapaikanhakijoiden tukijat eivät pelkästään pelänneet tai murehtineet ystäviensä puolesta vaan tunsivat Suomen valtion pettäneen heidät koska se ei suojele haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä. Tässä prosessissa, jossa vapaaehtoistointa muuntui solidaarisuustoiminnaksi, oli kyse vapaaehtoisten pelon tunteiden muuntumisesta vihaksi ja jopa raivoksi syylliseksi nähtyä valtiota kohtaan.

Epäoikeudenmukaisiksi ja jopa virheellisiksi nähtyjä turvapaikkapäätöksiä vietiin eteenpäin tekemällä valituksia hallinto-oikeuksiin. Pitkät hallinnolliset prosessit olivat raskaita, ja hallinto-oikeuksien kielteiset päätökset, jotka johtivat käännytyspää-

¹⁸ Jasper 1998.

¹⁹ Ks. myös Abdou & Rosenberger 2019.

töksiin, olivat lannistavia. Afganistanista Suomeen tullut Sakhi kuvaa saamiaan negatiivisia päätöksiä niin Maahanmuuttovirastolta kuin hallinto-oikeudeltakin hylkäämiseksi ja torjumiseksi (*reject*). Hän kertoo ajastaan hallinto-oikeuden päätöksen jälkeen. Tuolloin poliisi olisi voinut hakea hänet milloin tahansa ja palauttaa Afganistaniin: ”Silloin itkin paljon, ja mietin mitä tekisin, jos poliisi tulee ja vie minut? Koska tiesin, että minulla ei ole mitään mahdollisuuksia elää Afganistanissa. Itkin ja itkin, koska tiesin, että tästä ei ole ulospääsyä.”

Kuten Sakhin kokemukset osoittavat, turvapaikanhakijat ottivat vastaan negatiivisia päätöksiä pelon ja epätoivon tunteiden sekamelskassa. Pitkiin odotuksiin ja negatiivisiin oleskelulupapäätöksiin liittyi erityisesti vähittäinen tulevaisuuden näkymien mureneminen, mikä johti turhautumiseen ja toivottomuuteen.²⁰ Yksinjääminen tällaisissa haavoittuvissa tilanteissa voi johtaa – ja on johtanut – mielenterveysongelmiin ja jopa itsemurhayrityksiin useammin kuin julkisuuteen astumiseen, saati protestointiin.

Turvapaikanhakijoiden haavoittuvissa tilanteissa tuki tahoilta, joilla on kansalaisuuden tuoma turva, tuottaa tunteiden risteämän, jossa pelko astuu taka-alalle ja tahto taistella epäoikeudenmukaisuutta vastaan nousee. Tukiverkostoissa tunteet kiersivät ja muuntuivat toiminnan kautta. Niiden avulla mielenilmausta ideoineet turvapaikanhakijat pikkuhiljaa pystyivät käsittelemään negatiivisia ja lannistavia tunteita, kuten pelkoa ja toivottomuutta, tavalla, joka auttoi heitä toimimaan. Yksi Oikeus elää -mielenilmauksen perustajista, irakilainen Aran, kuvaa aikaa, jolloin he ”eivät enää istuneet surullisina paikoillaan” vaan alkoivat toimia itsensä ja muiden karkotusuhan alla olevien pelastamiseksi:

Näin 2016 kun paljon ystäviäni joutuivat säilöönottokeskukseen, ja moni heistä karkotettiin. Minä ja monet ympärilläni saimme negatiivisia päätöksiä.

²⁰ Ks. myös Seppälä ym. 2020, 97.

tiivisiä päätöksiä. Näin, kun perheitä hajotettiin karkotuksissa niin, että vanhemmat palautettiin ja lapset jäivät tänne. Vanhoja ihmisiä karkotettiin. Se oli kamalaa aikaa, koska koko ajan vain kuulumme tosi huonoja uutisia. Mutta me tavallaan totuimme näihin huonoihin uutisiin ja aloimme kerätä energiaa enemmän ja enemmän. Me ei enää ajateltu, että nämä ovat masentavia uutisia, ei, me tiedämme, että paha tapahtuu, mutta meidän pitää tehdä enemmän. Meidän pitää vapauttaa ihmisiä, auttaa heitä, niin että emme vain istu paikollamme ja ole surullisia. Okei, olemme surullisia, mutta me teemme enemmän. Me yritämme auttaa itseämme ja muita.

Mielenilmaus sai alkunsa irakilaisten turvapaikanhakijoiden aloituksesta, ja se liittyi aiempaan pienimuotoisempaan karkotusten vastaiseen mielenilmaukseen. Hieman myöhemmin heidän joukkoonsa liittyi afganistanilaisia turvapaikanhakijoita. Yhteiseen protestoimiseen vaikutti yhteinen kokemus haavoittuvuudesta negatiivisen päätöksen saaneena turvapaikanhakijana ja toisaalta näkemys siitä, että he edustavat syrjäisillä seuduilla ympäri Suomen vastaanottokeskuksissa asuvia sekä englannin ja suomen kieliä taitamattomia turvapaikanhakijoita. Näitä yhdistäviä asioita haluttiin tuoda esiin sen sijaan, että olisi keskitytty ryhmän sisäisiin erilaisiin näkemyksiin tai ristiriitatilanteisiin.²¹

Seitsemän mielenilmauksen kuukautta

Suuren Oikeus elää -mielenilmauksen taustalla oli sekä turvapaikanhakijoiden että suomalaisten solidaarisuustoimijoiden affektien ja tunteiden kiertämisen synnyttämiä risteämiä, joissa pelon ja epätoivon rinnalle hiljalleen nousivat suuttumus, viha ja jopa raivo valtion toimintaa kohtaan. Turvapaikanhakijat tunsivat, että suomalainen oikeusvaltio on pettänyt heidät antamalla heille käännytyspäätöksen turvapaikan sijaan. Suomalaiset tukijoukot

²¹ Ks. myös Haavisto 2020.

puolestaan tunsivat, että suomalainen oikeusvaltio on pettänyt heidät, koska se ei oikeusvaltioperiaatteista huolimatta suojele haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä ja näin ollen kunnioita ihmisoikeuksia.

Tässä tunneilmapiirissä, solidaarisuustoimijoiden tuella, turvapaikanhakijat aloittivat protestinsa 10. helmikuuta 2017 Helsingin keskustassa – ensin Kiasman edustalla, josta se sai viranomaispäätöksellä siirron Rautatientorille. Suomalaisilla solidaarisuustoimijoilla, kuten Vapaa liikkuvuus -verkostolla, oli tärkeä rooli protestin alkuvaiheessa, kun ne neuvottelivat lupa-asioista viranomaisten kanssa ja auttoivat tarvittavien tavaroiden, kuten teltan ja megafonin, hankinnassa. Tavaroiden hankkiminen ja viranomaisten kanssa neuvottelu eivät olleet pelkästään konkreettista apua, vaan niihin liittyi tunneperäinen, affektiivinen ulottuvuus. Solidaarisuustoimijoiden tuki protestin alkuvaiheessa on esimerkki affektiivisesta käytänteestä, joka satoi solidaarisuustoimijoita ja turvapaikanhakijoita yhteen. Ennen kaikkea nämä affektiiviset käytänteet loivat henkisiä turvaverkkoja muuten haavoittuvassa asemassa olevien mielenosoittajien ympärille.

Käännytysuhan alla olevat turvapaikanhakijat ottavat suuren riskin julkiseen tilaan astuessaan. Heillä ei ole kansalaisuuden ja kodin tarjoamaa suojaa, johon palata, mikäli asiat eivät suju tai protestointi uuvuttaa. Vapaa liikkuvuus -verkostoa edustava Mikko kuvaa protestin tukijoiden toimintaa turvapaikanhakijoiden suojana: ”He tekevät kaikki päätökset, se on heidän protesti ja kyseessä on heidän oikeus elää, mutta jos jotain menee pieleen, me Suomen kansalaiset, meillä on passi ja me voimme mennä koteihimme, jos olemme väsyneitä.” Solidaarisuustoimijoiden asettuminen taka-alalle ja turvapaikanhakijoiden yhteisen äänen vaaliminen ristiriitojen ohi ja yli oli strategista toimintaa, jolla pyrittiin saamaan turvapaikanhakijoiden oma ääni kuuluviin.²²

²² Ks. myös Haavisto 2020.

Protestin alkuperäisenä tavoitteena ei ollut pitkäkestoisuus vaan lähinnä turvapaikkapäätöksiin liittyvien epäkohtien nostaminen julkisuuteen sekä viranomaisten ja poliitikkojen tietoon ja näiden epäkohtien muuttaminen. Protestin ensimmäisinä päivinä mielenilmauksessa vieraili poliitikkoja, kuten Ville Niinistö ja Paula Risikko, ja mediakin alkoi pikkuhiljaa kiinnostua mielenilmauksesta. Mediahuomio keskittyi kuitenkin lähinnä protestojien kannalta sivuseikkoihin, kuten protestissa vierailleisiin poliitikkoihin tai samalle paikalle perustettuun Suomi ensin -vastamielenosoitukseen, eikä protestin varsinaisiin vaatimuksiin. Niinpä mielenilmausta päätettiin jatkaa, vaikka oli kylmin aika vuodesta.

Ympäri vuorokautinen protestointi pakkasöinä vaati sitkeyttä. Protestin jatkuvuuden kannalta olennaisimpia asioita olivat solidaarisuuden osoitukset suomalaisen yhteiskunnan puolelta. Jotkin Rautatientorin ympäristössä olevat yritykset asettuivat tukemaan mielenosoittajia erilaisin hiljaisiin tavoin, kuten tarjoamalla heille wc-tiloja käyttöön. Seurakunnat osoittivat tukeaan mielenilmaukselle tarjoamalla muun muassa tilojaan mielenosoittajien ruoansäilytykseen. Kantaa otettiin myös näkyvästi: Ateneumin taidemuseo ripusti julkisivulleen suuren graffititaitelijoiden rajaa kriittisesti kommentoivan teoksen, ja Kansallisteatteri pyöritti julkisivunsa näyttöruudulla ”Refugees welcome” -tekstiä. Ohikulkijat poikkesivat teltalle, ja joskus kauempaa varta vasten mielenosoitukseen tulijat toivat protestoijille syötävää ja juotavaa. Nämä pienet, yksittäiset tuen osoitukset affektiivisina käytänteinä loivat mielenosoittajille toivoa ja antoivat syyn jatkaa mielenilmausta keskellä kylmintä Suomen talvea. Kuten Raheem Afganistanista kuvasi:

Se, että ihmiset liittyivät meidän joukkoomme, se auttoi meitä jatkamaan. Jos olet yksin kylmässä säässä, helposti ajattelet, että se oli tässä, tämä on loppu. Mutta suomalaiset tulivat ja tukivat meitä.

Jos sinulla on huonoja tunteita, ja näet että ihmiset tulevat ja tukevat sinua, se on iso asia.

Lena Näre²³ kuvaa Oikeus elää -protestia käsittelevässään artikkelissa mielenilmauksen affektiivista infrastruktuuria ja toteaa sen olleen olennainen osa mielenilmauksen perustaa, minkä vuoksi mielenilmaus laajeni avoimeksi kohtaustapaikaksi. Mielenilmauksen teltasta tuli paikka, jonne kokoontuivat niin mielenosoittajat, heitä tukeneet solidaarisuustoimijat kuin vastaanottokeskuksista poistetut turvapaikanhakijat, joilla ei ollut muuta paikkaa kuin katu. Lahjoitusten turvin teltalle hankittiin keitin, jonka avulla pystytettiin katukeittiö tarjoamaan ruokaa tarvitseville. Mielenilmauksen teltasta tuli poliittisten vaatimusten lisäksi turvallinen tila, jossa paperittomat turvapaikanhakijat saivat ruokaa, suojaa ja opastusta. Toisaalta mielenilmauksen irakilaiset ja afganistanilaiset aktivistit, jotka olivat aktiivisia asiasta myös sosiaalisessa mediassa, loivat toivoa syrjäisillä seuduilla asuville, negatiivisia päätöksiä saaneille turvapaikanhakijoille, jotka kamppailivat turvapaikkaprosessissaan eri viranomaisten kanssa ja pelkäsivät karkotusta.²⁴

Vaikka mielenilmauksen syntyyn johtivat ennen kaikkea vihan ja jopa raivon tunteet valtion turvapaikkapolitiikkaa kohtaan, mielenilmaus oli täydellisen rauhanomainen. Tässä kontekstissa Oikeus elää -mielenilmauksesta näköetäisyydelle perustettu Suomi ensin -vastamielenilmaus sekä jatkuva häirintä ja väkivallalla uhkailu heidän taholtaan oli Oikeus elää -protestoijille shokki. Tunne jatkuvasta yhteisestä uhasta yhdisti edelleen turvapaikanhakija-aktivisteja ja solidaarisuustoimijoita. Vastamielenosoittajat uhkailivat Oikeus elää -mielenosoittajia muun muassa särkyneillä lasipulloilla ja heittämällä polttopullon telttaan. Nämä kokemukset johtivat täydellisen turvattomuuden tunteisiin vii-

²³ Näre 2018, 19.

²⁴ Ks. myös Haavisto 2020, 177.

meistään siinä vaiheessa, kun mielenosoittajat näkivät, miten välinpitämättömästi poliisi suhtautui uhkailuihin. Irakista kotoisin oleva Omar muistelee, miten hän oli joinain päivinä niin uupunut ja peloissaan jatkuvasta vihapostista ja uhkailuista, että kuvitteli aina kävellessään jonkun seuraavan häntä. Omar kuvailee näitä kokiessaan alkaneensa ajatella, että ”elää Irakissa, eikä suinkaan Suomessa”. Moni suomalainen protestiin liittynyt kuvasi, miten heidän silmänsä avautuivat rakenteelliselle rasismille, kun he näkivät, miten poliisi kohtelee turvapaikanhakijoita ja jättää reagoimatta näihin kohdistuneita uhkauksia. Siiri kertoo menettäneensä luottamuksensa poliisiin viimeistään siinä vaiheessa, kun hän näki ”miten poliisi vain katseli auton ikkunasta ilman puuttumista asiaan, kun vastamielenosoittaja tuli uhkailemaan meitä rikkinäisen pullon kanssa”.

Näiden ja muiden shokeeraavien tapahtumien jakaminen yhdessä turvapaikanhakijoiden kanssa johti monen solidaarisuus-toimijan kohdalla epäluottamukseen ja jopa häpeään omaa maata kohtaan, jonka oli ennen ajatellut suojelevan heikommassa asemassa olevia ja puolustavan ihmisoikeuksia. Epäluottamuksesta valtiota kohtaan ja häpeästä omaa maata kohtaan tuli aktivismia edelleen motivoivia tunteita.²⁵

Jo ennen protestia syntyneet tunteet karkotuksen pelosta, pettymyksestä ja jopa vihasta valtion turvapaikkapolitiikkaa kohtaan kiersivät mielenosoittajien piirissä koko protestin ajan. Näitä jo ennen protestia olemassa olevia tunteita vahvistivat yhdessä kohdatut vaikeudet protestin kuluessa vastamielenosoittajien ja poliisin kanssa. Protestiteltassa aktiivisesti olleiden suomalaisten ja turvapaikanhakijoiden välille muodostui vähitellen tunnepitoisia suhteita, joita pidettiin yllä affektiivisen käytänteiden kautta, kuten aterioimalla yhdessä, jakamalla henkilökohtaisia asioita ja halaamalla kylminä öinä, kuten Irakista kotoisin oleva Arif kuva:

25 Ks. myös Pirkkalainen ym. 2022.

”Me saimme ystäviä, minulla, joka on uusi täällä, on nyt paljon suomalaisia ystäviä. Tämä ei ole pelkästään verkosto, työryhmä tai vapaaehtoisryhmä, vaan ennemmin me olemme kuin perhe.” Myös suomalainen Suvi kuvaa kuuluvansa laajennettuun perheeseen, joka auttaa jaksamaan rankkaa taistelua ihmisoikeuksien puolesta.

Tiiviissä ja haastavissa olosuhteissa pitkään kestäneessä protestissa ei toki välttytty erimielisyyksiltä tai sisäisiltä ristiriidoilta. Irakilaisten ja afgaanien omat diasporayhteisöt ovat jo itsessään moniäänisiä. Erilaisia sisäisiä jakolinjoja on olemassa esimerkiksi etnisyyden ja uskonnon tulkinnan pohjalta.²⁶ Eri ryhmien sisäisiä ja välisiä ristiriitoja pyrittiin kuitenkin tarkoituksella jättämään sivuun ja niiden merkitystä pienentämään keskittymällä yhteiseen tavoitteeseen ja toisaalta yhteisiin vastustajiin: väärintoimineisiin viranomaisiin ja protestileiriä jatkuvasti uhanneisiin vastamielenosoittajiin.²⁷ Yhteisten vastustajien tuottamien vaikeuksien ja vaikeiden tunteiden jakaminen turvapaikanhakijoiden ja solidaarisuustoimijoiden välillä sekä affektiiviset käytänteet niiden ”voittamiseksi” tuottivat affektiivista lisäarvoa.²⁸ Ne loivat mielenosoittajista yhteisön, joka turvasi toiminnan jatkumisen varsinaisen konkreettisen protestin loppumisen jälkeen.

Protestiverkoston toiminnan jatkuminen

Protestileiri toimi vuorokauden ympäri Helsingin keskustassa helmikuusta kesäkuuhun saakka, yhteensä yli seitsemän kuukautta. Kesäkuussa 2017 poliisi määräsi protestin purettavaksi vedoten mahdollisiin turvallisuusriskeihin Helsinki Pride -marssin järjestämisen takia. Noin viikon tauon jälkeen mielenilmaus jatkui päivisin Kiasman edustalla, ja viimeisin konkreettinen protesti syntyi kahdeksi viikoksi installaationa syyskuussa 2017 osana Helsinki Design

26 Ks. esim. irakilaisten sisäisistä jakolinjoista Juntunen 2016.

27 Ks. myös Haavisto 2020, 176; Laaksonen ym. 2021.

28 Ahmed 2004a.

Week -tapahtumaa. Huolimatta konkreettisen protestin loppumisesta turvapaikanhakijoiden oikeuksia puolustava ja karkotuksia vastustava verkosto jatkaa aktiivista toimintaansa edelleen.

Toimintansa alusta saakka verkosto, joka tunnetaan kutsuanimellä *Seis karkotuksille!*, on avustanut konkreettisesti karkotusuhan alla olevia ihmisiä. Osa verkoston aktivisteista vieraillee säännöllisesti säilöönottokeskuksissa Helsingin Metsälässä ja Joutsenossa. Avustustoiminnassa pyritään hankkimaan säilöön otetuille heidän tarvitsemaansa apua, joka voi olla niin lääkinällistä kuin lainopillistakin. Aktivistit, yhteistyössä lakimiesten kanssa, tekevät valituspyyntöjä korkeimpaan hallinto-oikeuteen epäoikeudenmukaisiksi katsomistaan karkotus- ja käännytyspäätöksistä vedoten muun muassa palautuskieltoon. Verkosto myös järjestää pienimuotoisia mielenilmauksia ja tiedottaa säännöllisesti sosiaalisen median kanaviensa kautta toiminnastaan karkotusten ja käännytysten vastustamisessa.

Protestin jälkeen toiminnan ydinjoukon ovat muodostaneet ennen kaikkea suomalaiset solidaarisuustoimijat. Osa protestin alussa avainhenkilöinä olleista turvapaikanhakija-aktivisteista on vetäytynyt toiminnasta, osa toimii edelleen tulkkeina kohtaamisissa suomalaisten ja karkotusuhan alla olevien turvapaikanhakijoiden välillä. Tämä heijastelee eriarvoisia valtarakenteita. Osa turvapaikanhakija-aktivisteista on vetäytynyt toiminnasta väsytyään vuosia kestäneissä omissa turvapaikka- tai perheenyhdistämiskamppailuissaan. Toisaalta sellaiset henkilöt, jotka ovat saaneet pakolaisstatuksen Suomessa, haluavat aikaa ja energiaa vievän aktivismin sijaan rakentaa omaa elämää Suomessa opiskellen, työskennellen ja perheellisten tapauksessa keskittyen erityisesti lasten kotoutumiseen. Protestileirissä syntynyt pääosin suomalaisten solidaarisuustoimijoiden ydinjoukko pitää yllä verkoston toimintoja, kuten tiedotusta sosiaalisen median kautta, sekä tapahtumien järjestämistä, mutta verkostolla ei ole formaalia rakennetta eikä johtajaa.

Sosiaalisen median aktiivinen käyttö ja uutisten jakaminen ovat tärkeitä tämänkaltaisen verkostomaisen, ilman keskusjohtoa toimivan aktivismin jatkumisessa. Avoimen Facebook-profilin, jota seuraa yli 15 000 ihmistä, kautta julkaistaan tiedotteita muun muassa karkotusvaarassa olevista henkilöistä ja keskeytetyistä tai peruutetuista karkotuksista. Lisäksi sivustolla julkaistaan live feedejä järjestetyistä mielenilmauksista. Osin verkostomaiseen aktivismiin liittyvän joustavan toimintalogiikan vuoksi Seis karkotuksille! -verkostolla ei ole vahvaa poliittista ideologiaa karkotuksia vastaan, ja haastateltavien näkemykset esimerkiksi rikoksista epäiltyjen tai tuomittujen karkotuksista vaihtelevat. Useimmiten verkoston aktivismi kohdistuu turvapaikanhakijana Suomeen tulleiden karkotuksiin nimenomaan koskien konfliktimaihin palauttamista. Joustavan toimintalogiikan ja ideologian vuoksi tämänkaltaisen aktivistiverkosto pystyy saamaan tukea monelta eri taholta. Tuki perustuu usein vahvoihin tunteisiin, joita erityisesti karkotukset konfliktimaihin, mahdollisesti kuolemanvaaraan, ja palautuskiellon rikkominen, oikeusvaltiossa herättävät. Kuvien ja uutisten jakaminen sosiaalisen median kautta mahdollistaa affektien kiertämisen seuraajien kesken edelleen ja pitää yllä affektiviivista sitoutumista protestiverkostoon.

Karkotusprotestin affektiiviset ulottuvuudet

Eri maissa on erityisesti viime vuosina nähty paljon karkotusten vastaisia mielenosoituksia, joita on myös tutkittu laajasti. Tutkimukset eivät kuitenkaan ole perusteellisesti analysoineet mielenosoituksiin liittyviä tunteita ja affekteja, vaikka karkotukset, erityisesti pakkopalautukset, ovat hyvin tunnepitoinen aihe. Affektien ja tunteiden merkitystä on käsitelty yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa runsaasti, mutta huomio on usein kiinnittynyt protestoijiin, joilla on kansalaisuus siinä maassa, jossa he protestoivat. Osoitin tässä luvussa, että tunteiden ja affektien rooli ja niiden kautta saatu tuki karkotusuhan alla oleville turvapaikanhakijoille,

joilla ei ole oleskeluluvan, saati kansalaisuuden tuomaa turvaa, on erityisen tärkeää, jotta protestointi on ylipäänsä mahdollista.

Tarkastelin luvussa Suomessa ensimmäisen laajan ja pitkäkestöisen turvapaikanhakijoiden alulle paneman protestin syntyä ja muovautumista affektiteorian avulla. Analysoin, millaisten, usein tunnepitoisten prosessien kautta aiemmin marginaaliin jääneet karkotusuhan alla eläneet turvapaikanhakijat onnistuivat astumaan huolineen ja vaatimuksineen julkiseen tilaan Helsingin keskustaan. Affektien ja tunteiden kiertäminen turvapaikanhakijoiden ja heitä tukeneiden solidaarisuustoimijoiden kesken vaikutti olennaisesti protestin syntyyn ja pitkään keston sekä protestiverkoston muovautumiseen. Ne tuottivat, Ahmedin sanoin, affektiivista lisäarvoa. Wetherellin affektiivisten käytänteiden käsitteen avulla paikansin toiminnan, affektien ja tunteiden yhteen kietoutumista keskittymällä turvapaikanhakijoiden ja solidaarisuustoimijoiden välisiin kohtaamisiin ja niissä jaettuihin tunteisiin ja affekteihin.

Ilman tukea, jossa sosiaalinen, materiaallinen ja emotionaalinen tuki yhdistyvät, turvapaikanhakijoiden haavoittuva asema karkotusuhan alla johtaa helposti pelon, surun ja epätoivon tunteiden valtaan joutumiseen, mistä voi olla seurauksena apaattisuutta, passiivisuutta ja pitkään jatkuessaan mielenterveysongelmia. Suomalaiset tukijoukot puolestaan tulivat osaksi protestia affektiivisen moraalishokin kautta, omaa maata kohtaan muuttuneen tunnepitoisen suhteen motivoimana. Affektit ja tunteet eivät siis liittyneet pelkästään yksilöiden surullisten tilanteiden, jotka osaltaan toki pitivät yllä surun, epätoivon ja pelon tunteita, todistamiseen. Ne liittyivät myös tunnepitoisiin siteisiin omaa maata kohtaan. Suomi, jonka on nähty ja uskottu kunnioittavan ihmisoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatteita, on pettänyt heidät. Pettymyksestä kumpuaa häpeää omaa maata kohtaan, joka puolestaan motivoi toimimaan turvapaikanhakijoiden oikeuksien puolesta.

Tunteilla ja affekteilla oli Oikeus elää -protestiverkoston syntymisessä ihmisiä yhdistävä vaikutus, vaikka verkoston aktiiveilla onkin erilaisia näkemyksiä esimerkiksi siitä, vastustetaanko karkotuksia rakenteellisena järjestelmänä vai vain tiettyjen ihmisten, kuten konfliktimaista tulleiden turvapaikanhakijoiden, kohdalla. Vahvoihin tunteisiin ja affekteihin perustuvat verkostot eivät kuitenkaan voi poistaa rakenteellista epätasa-arvoa tai pitkään, jopa vuosia jatkuvan karkotusuhan tuottamaa uupumusta. Tällä hetkellä lähinnä sosiaalisen median varassa pyörivän verkoston aktiivisimmassa roolissa ovat solidaarisuustoimijat. Protestileirin aikana pääroolissa olleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset ovat lähinnä verkoston taustajoukoissa, tulkkeina ja sosiaalisen median aktiivisina käyttäjinä. Monet protestileirin perustamisessa mukana olleet turvapaikanhakijataustaiset aktivistit ovat joko uupuneet jatkuvan karkotusuhan alla, tai toisaalta pakolaisstatuksen saaneet ovat halunneet aikaa ja energiaa vievän aktivismin sijaan keskittyä rakentamaan omaa elämäänsä Suomessa.

Ymmärtämällä mielenilmausten affektiivisia ulottuvuuksia ja huomioimalla niissä toimivien ihmisten välisiä suhteita ja valta-asetelmia pystymme käsittämään aiempaa kokonaisvaltaisemmin karkotuksia ja pakkopalautuksia haastamaan syntyneitä yhteiskunnallista liikehdintää. Syvällinen ymmärrys protesteista on erityisen tärkeää aikana, jolloin käännytykset ja karkotukset nousevat maahanmuuttopolitiikan keskiöön, ja jonka vuoksi myös niiden haastaminen tulee jatkumaan ja oletettavasti saamaan uusia muotoja. Mikäli kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden ihmisten palautuksia korostavan EU-komission ehdotus uudesta EU:n turvapaikkapolitiikasta²⁹ menee jäsenmaissa läpi, protestointi aihepiirin tiimoilta tuskin tulevaisuudessa on ainaakaan vähenemässä.

²⁹ Euroopan komissio 2020.

Lähteet

- Abdou, Leila Hadj & Sieglinde Rosenberger (2019) Contesting the deportation state? Political change aspirations in protests against forced returns. *Ethnic and Racial Studies* 42:16, 102–119.
- Ahmed, Sara (2004a) Affective economies. *Social Text* 22:2, 117–139.
- Ahmed, Sara (2004b) *The cultural politics of emotions*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Anderson, Bridget & Matthew J. Gibney & Emanuela Paoletti (2011) Citizenship, deportation and the boundaries of belonging. *Citizenship Studies* 15:5, 547–563.
- Chimienti, Milena (2011) Mobilization of irregular migrants in Europe: A comparative analysis. *Ethnic and Racial Studies* 34:8, 1338–1356.
- De Genova, Nicholas & Natalie Peutz (toim.) (2010) *The deportation regime: Sovereignty, space, and the freedom of movement*. Durham, NC: Duke University Press.
- Euroopan komissio (2020) *Uusi muuttoliike- ja turvapaikkasopimus*. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_fi (haettu 25.1.2022).
- Haavisto, Camilla (2020) "Impossible" activism and the right to be understood: The emergent refugee rights movement in Finland. Teoksessa Ov Cristian Norocel & Anders Hellström & Martin Bak Jørgensen (toim.) *Nostalgia and Hope: Intersections between Politics of Culture, Welfare, and Migration in Europe*. Cham: Springer, 169–184.
- Jasper, James, M. (2018) *The emotions of protest*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Juntunen, Marko (2016) *Poikkeustilan sukupolvet – Irakilaispakolaisuus Suomessa*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 31/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Kleres, Jochen (2010) Emotions and narrative analysis: A methodological approach. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 41:2, 182–202.
- McGregor, JoAnn (2011) Contestations and consequences of deportability: Hunger strikes and the political agency of non-citizens. *Citizenship Studies* 15:5, 597–611.
- Nyers, Peter (2003) Abject cosmopolitanism: The politics of protection in the anti-deportation movement. *Third World Quarterly* 24:6, 1069–1093.
- Näre, Lena (2018) Olemme täällä näyttämässä, että olemme ihmisiä siinä missä muutkin – Etnografinen tutkimus turvapaikanhakijoiden protestista Helsingissä. *Sociologia* 55:4, 350–365.
- Näre, Lena (2020) 'Finland kills with a pen' – asylum seekers' protest against bureaucratic violence as politics of human rights. *Citizenship Studies*, 24:8, 979–993.
- Ost, David (2004) Politics as the mobilization of anger: Emotions in movements and in power. *European Journal of Social Theory* 7, 229–244.
- Patler, Caitlin & Roberto G. Gonzales (2015) Framing citizenship: Media coverage of anti-deportation cases led by undocumented immigrant youth organizations. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41:9, 1453–1474.
- Pirkkalainen, Päivi & Lena Näre & Eveliina Lyytinen (2022) 'I Do Not Trust Any of Them Anymore': Institutional Distrust in Pro-Asylum Activism in Finland. *Current Sociology*. <https://doi.org/10.1177/00113921221129313>.
- Rosenberger, Sieglinde & Verena Stern & Nina Merhaut (2018) (toim.) *Protest movements in asylum and deportation*. New York, NY: Springer.
- Seppälä, Tiina & Tapio Nykänen & Saara Koikkalainen & Enni Mikkonen & Minna Rainio (2020) In-between space/time: Affective exceptionality during the 'Refugee crisis' in Northern Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 10:1, 87–105.

Sigona, Nando (2014) The politics of refugee voices: Representations, narratives and memories. Teoksessa Elena Fiddian-Qasmiyeh, Gil Loescher, Katy Long & Nando Sigona (toim.) *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. Oxford: Oxford University Press, 369–382.

Wetherell, Margaret (2012) *Affect and emotion: A new social science understanding*. Lontoo: Sage.